

1. DÜNYA SAVAŞINDA SAĞLIK ORDUSU

.....ve değerli konuklar

Osmanlı İmparatorluğu'nun son ve kadersel savaşında, askeri-sivil doktorlar, Hemşireler ve diğer sağlık görevlileri büyük özveri ile hizmet ettiler

İstanbul kapılarından başlayarak Kafkas dağlarına, oradan kızgın çöllere ve Avrupa cephelerine kadar uzanan bir coğrafya içersinde yaralı ve hastaların tedavi edilerek savaş gücünün zayıflatılmaması büyük önem kazanmıştı. Seferberliğin ilan edilmesinden sonra savaşta sağlık hizmetlerini yürütme amacıyla Sahra sıhhiye müfettiş-i umumiye teşkilatı yapılandırıldı. Bu kuruluşun başına Süleyman Numan Paşa yardımcılığına ise Alman profesör Mayer getirilmişti.

Savaşa girilmesinden sonra ülkedeki tüm hastahaneler, buldukları bölgelerde görevli olan Kolorduların emrine girdiler. Genel olarak çekilen sıkıntı ise yeterli sağlık personelinin bulunmayışıydı. Yürürlüğe giren Mükellefiyet-i Ettiba yasası ile askeri hekimlerin yanında sivil doktorlarında cephelerde görev almaları zorunluluğu getirildi. 20 ile 45 yaş arasındaki tüm sivil hekim dış hekimleri ve eczacılar göreve çağırıldılar. Silah altına alınan bu personel, Gülhane tıp mektebinde ve Seririyatı hastahanesinde eğitim gördüler. Savaş süresince Tıbbiye mezunları, staj yapamadan cepheye sevkedileceklerdi. Gülhane, ayrıca özellikle Çanakkale cephesinden gelen yaralıların bakımı ve kurulan yeni Diş üniteleri ile savaş hizmetlerini başlatmış oldu.

Ateş, İstanbul kapılarına dayanmış, düşman Çanakkale'yi zorluyordu. Bu dönemde devreye giren kadın kuruluşları, gönüllü Hemşire temin ederek Sağlık ordusuna yardımcı oldular. Çanakkale savaşı'nın başlamasıyla tüm tıp öğrencileri, Klinik şefleri ve asistanlar silah altına alındılar. 1915 yılında 3,4 ve 5. sınıf Tıp öğrencileri talimgahlara gönderildi. Bu öğrencilerden bir kısmı Reşit Paşa vapuru ile Çanakkale'ye sevk edilerek cephedeki hastahanelerde görevlendirildiler. Bir kader savaşı olan bu cephede ağır bombardıman ve zorlu koşullarda Dr. Murat Cankat, Dr. Kemal Keskiner, Dr. Ömer Vasfi Aybar ve Dr. Nevres Kuyaş, gece gündüz dinlenmeden büyük özveri ile hizmetlerde bulunup, bir çok kahramanı yaşama döndürdüler. İstanbul'a gönderilen Çanakkale yaralıları ise Hastahanelerin yetersiz olmasıyla hastahane haline dönüştürülen resmi binalar ve okullarda tedavi altına alınıyorlardı. Hocalar ve öğrencilerin birlikte görev almaları nedeniyle de Haydarpaşa Tıp fakültesi bir yıl kapalı kalmıştı. Yaralı hastahanesi olarak hizmet veren ve koridorları bile acılı kahramanlarla dolup taşan Haydarpaşa'nın başhekimisi ise Dr. Ziya Nuri Birgi'ydi.

Anadolu ise salgın hastalıklar ve doğu cephesinden gelen yaralılarla yardım beklemekteydi. Numan Paşa, çok güvendiği ve öğrencisi olan Tevfik Salim (Sağlam) beyi, Şark Ordular grubu sağlık müfettişi olarak tayin etti.

Doğu cephesinde askerler, donanımsız ve hijyenik olmayan koşullarda savaşıyorlardı. 26 Ağustos 1915 tarihli bir raporda 3. Ordu bünyesinde hastalanan 15.845 askerden 3000 kadarının, Tifo, lekeli Tifo, Tifus, dönek humma ve yılanlık hastalıklarından yaşamlarını kaybettikleri belirtilmişti. Erzurumda bir sel gibi gelen Yaralı – Hasta tedavisiyle ilginecek olan doktor sayısı ise yalnızca 29'du. Sarıkamış yenilgisinden sonra Pasinler, Tortum ve Erzurum yöresindeki köylere sığınan askerler beraberlerinde Tifus'u getirmişlerdi. Bu dönemde Başta Süleyman Numan Paşa olmak üzere bir çok Doktor ve Eczacı Tifus'a yakalanarak tedavi görmüş, bir kısmı da yaşamını kaybetmişti. Bu hastalığın önlenmesi için Bit imhası çalışmaları yanında Dr. Tevfik Salim, Dr. Haydar Draman, Dr. Yusuf Ziya, Dr. Tevfik İsmail Gökçe, Dr. Server Kamil Tokgöz ve Dr. Fikri Tüzer'in üstün çalışmalarıyla, hasta kanlarından alınan örneklerle aşı uygulamaları başlatılmıştı. İlk aşılar doktorlarda denendikten sonra uygulama yaygınlaştırılarak canlar kurtarıldı. Yokluk ve olanaksızlıklarla savaşan 3. Ordu doktorları, savaşta en büyük sıkıntıları çeken Tıp kahramanları olmuştur.

Suriye cephesinde, Cemal Paşa'nın karargah başhekimliğine getirilen ve sonraki yıllarda ülkemizdeki modern Ortopedi'nin kurucusu olan Dr Akif Şakir Şakar bey, Sina çölünde cerrahlık yapıyor ve salgın hastalıklarla mücadele ediyordu. Bu kahraman doktorumuzun kaderinde ise Kudüs'de İngilizler tarafından tutsak alınmak vardı. Ancak Akif Bey, daha önce tedavi ettiği yaralı düşman esirlerinden Lord Baldwin'in yeğeninin aracı olmasıyla serbest bırakılacaktı.

Bu cephede Yaralı ve hastalar, yerli askerlerden teşkil edilen Kakule Sıhhiye birlikleri tarafından Sargı yerleri ve hastahanelere taşınıyorlardı. Kudüs'de görev alan Dahiliye hocası Dr Neşet Ömer İrdelp, Moskofiye hastahanesinde çalışmalarını yürütüyordu. Neşet bey'in yakın yardımcısı Dr. Hulusi Fuat Tugay ise stajını tamamlamak için İstanbula dönecek, bir süre sonra da Avusturya – Macaristan hastahaneleri Müfettişi olarak Viyana'ya gönderilecekti. Suriye cephesinde ayrıca Hind müslümanlarının bağışladıkları hastahane de görev yapmıştı.

Irak cephesinde görevli olan Dr. Abdülkadir Noyan, yakalandığı tifüs hastalığını atlattıktan sonra bir ilke imza attı. Dr. Reşat Rıza Kor'un balkan savaşı sırasında uyguladığı aşı (yüksek ateş evresinde alınan tifüslü kanın, defibrine edilerek 60 derecede benmari usulüyle bir saat inaktive edilmesi) yöntemini geliştirerek, elde ettiği aşığı önce Kazım Karabekir Paşa üzerinde deneyerek başarılı olmuştu. Bir Türk doktoru tarafından bulunan ve Tıp

litasratürüne geçmemiş olan bu aşya güvenemeyen Goldz Paşa, Tifüs nedeniyle yaşamını yitirmişti.

Birinci Dünya savaşında cephelerde görev alarak özveri ile çalışan Tıp öğrencilerinden bir çoğu bu cephelerde şehit oldular. Bu genç kahramanlar arasında kimlikleri belirlenebilen sayısı ne acıdırki çok azdır. Savaş ortamında ölüm kayıtları tutulamadığı için Tıbbiye şehitlerine ancak hala tasnif edilememiş olan İstanbul Üniversitesi arşivlerinin açılmasıyla ve kayıt-mezuniyet defterlerinin incelenmesiyle ulaşabileceğiz.

Birinci dünya savaşında vatan için canlarını veren ve gazi olan sağlık ordusu kahramanlarını minnet ve saygıyla anıyorum...

NECMETTİN ÖZÇELİK